

2

CEP
KİTAPLARI

RUSYA EKONOMİSİ VE TÜRK MÜTEŞEBBİSLER İÇİN RUSYA PAZARINDAKİ İMKANLAR

Hazırlayanlar:

Bayram Kök

Mahmut Alper Tuğsuz



MÜSİAD

MÜSTAKİL SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ



Rusya Ekonomisi ve Türk Müteşebbisler İçin Rusya Pazarındaki İmkanlar

Hazırlayanlar:
Bayram Kök
Mahmut Alper Tuğsuz

Haziran 1999



(MÜSTAKİL SANAYİCİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ)

Adres: Mecidiye Cad. No: 7/50, Mecidiyeköy - 80310 İSTANBUL
Tel: (0.212) 213 61 00 (20 hat) Fax: (0.212) 213 78 90 - 216 01 42
e-mail: musiad@musiad.org.tr [www: musiad.org.tr](http://www.musiad.org.tr)

İç Düzen, Kapak
Sina 532 51 79

Baskı
Erkam 504 18 31

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

RUSYA FEDERASYONU HAKKINDA TEMEL BİLGİLER	5
1. ALAN VE NÜFUS YAPISI	5
2. İDARİ YAPI	7
3. YÖNETİM ŞEKLİ.....	7

II. BÖLÜM

TÜRKİYE-RUSYA EKONOMİK İLİŞKİLERİ.....	11
1. MEVCUT DURUM.....	11
2. TÜRK ÜRETİCİLER İÇİN RUSYA PAZARININ ÖNEMİ VE PAZARLAMA POLİTİKALARINA İLİŞKİN ÖNERİLER.....	17
A. Pazardaki Dezavantajlar	17
B. Pazardaki Avantajlar	18
3. İŞADAMLARIMIZIN RUSYA PAZARINDA YAPTIKLARI HATALAR	20
4. RUSYA PAZARINA GİRMEK İSTEYEN İŞADAMLARIMIZA TAVSİYELER	22

III. BÖLÜM

RUSYA EKONOMİSİ	25
1. GENEL HATLARIYLA RUSYA EKONOMİSİ	25
2. AĞUSTOS 1998 EKONOMİK KRİZİ	30
A. Kriz Sonrası Siyasi Ortam.....	31
B. Kriz sonrası Döviz Piyasalarının Durumu	34
C. Krizin Rus Bankacılık Sektöründeki Sonuçları.....	35
D. Krizin Reel Ekonomiye Etkisi	36
E. Krizin Tüketici Piyasalarına Etkisi	37
F. Krizin Yabancı Sermayeli Firmalara Etkisi	38
G. Tablolar	40

IV. BÖLÜM

RUSYANIN EKONOMİK BÖLGELERİ	43
--	-----------

I. BÖLÜM

RUSYA FEDERASYONU HAKKINDA TEMEL BİLGİLER

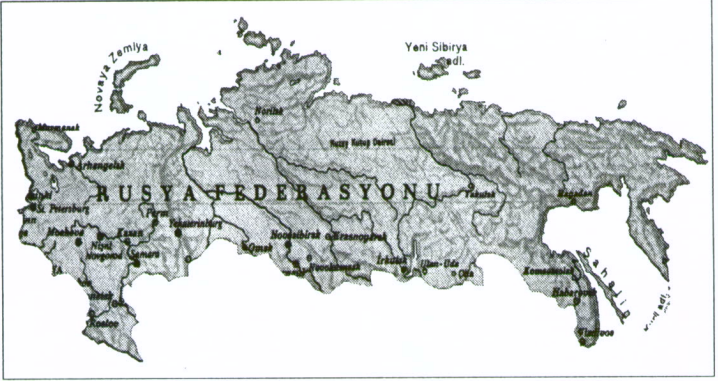
1. ALAN VE NÜFUS YAPISI

Rusya, Avrupa ve Asyada 11 zaman dilimine yayılmış **17,075,400 km²** büyüklüğündeki dev cüssesiyle yüzölçümü olarak dünyanın en büyük ülkesi olup, doğudan batıya 9,000 km, kuzeyden güneye ise 4,000 km uzanmaktadır.

Nüfus Yapısı

Ülkede 98 yılı itibari ile **toplam nüfus 146.740 milyondur.** Rusya devlet İstatistik Komitesi'nin (Goskomstat) yayınladığı rakamlara göre 2. Dünya savaşından bu yana ilk defa 1992 yılında Rusya'nın nüfusu azalmaya başlamıştır. Ülkeye, Bağımsız Devletler Topluluğu'nun (BDT) diğer ülkelerinde yaşayan 25 milyon civarındaki etnik Rusun devam eden göçüne rağmen 1992'den bu yana nüfus azalmaya devam etmektedir. **Rusya'da nüfusun 68.824 milyonunu erkekler 77.916 milyonunu ise kadınlar oluşturur.** Kadın ve erkek nüfus arasındaki bu farklılık ileri yaş guruplarında artarak devam etmekte hatta 65 yaş ve üzeri yaş gurubunun %75 ini kadınlar oluşturmaktadır.

Rusya nüfusunun %82 sini etnik olarak Ruslar, %3.7 sini Tatarlar, %3 ünü Ukraynalılar, %1.2 sini Çuvaşlar, %1.2 sini Dağıstanlılar, %0.9 unu Başkırlar ve %0.7 sini Beyaz Ruslar oluşturur. Toplam nüfusun %93 ünü oluşturan bu ana gurupların yanında **nüfusun geri kalan % 7 sinde 100 farklı etnik gurup bulunmaktadır.**



Rusya'da nüfus yoğunluğu olarak 1 km² ye 8.7 kişi düşmekle birlikte batıdan doğuya ve güneyden kuzeye gittikçe nüfus yoğunluk oranları büyük farklılık göstermektedir. Ülkedeki nüfusun büyük kısmının bulunduğu Avrupa ve Urallar bölgesinde nüfus yoğunluğu oldukça fazla olmasına rağmen çok geniş bir alana yayılmış olan Sibirya ve Uzakdoğu bölgesinde neredeyse km² başına bir kişi düşmektedir.

Rusya, büyük ölçüde şehirleşme sürecini tamamlamış bir ülkedir. 1970 lerin başına kadar nüfusun sadece %52 si şehirlerde yaşamasına rağmen günümüzde **toplam nüfusun %74 ü şehirlerde bulunmaktadır.** Rusya nüfusunun %99'u okur yazardır ve bunların hemen hemen tamamı en azından 11 senelik zorunlu eğitimi tamamlamıştır. Ülkedeki okur yazar nüfusun %11 gibi yüksek bir kısmı ise üniversite düzeyinde eğitim almıştır.

Resmi verilere göre 98 yılının sonunda Rusya nüfusunun 60 milyonu çalışıyor gözükmektedir. Yine aynı dönem itibariyle toplam işsiz sayısı 11.4 milyon civarlarında olup **resmi işsizlik oranı %11.4 dür.** Bununla birlikte, resmi olarak çalışıyor gözükken nüfusun bir kısmı uzun süredir işyerlerine hiç uğramamakta ve maaşlarını alamamaktadır. Yine aynı şekilde resmi olarak işsiz gözükken nüfusun bir kısmı da gayriresmi olarak kayıtdışı ticari faaliyetlerde bulunmakta ve buradan elde ettikleri gelirlerle hayatlarını sürdürmektedirler.

2. İDARİ YAPI

1993'de halkoyuyla kabul edilen Rusya Federasyonu anayasasına göre Rusya Federasyonu idari olarak 89 ayrı yapıdan oluşmaktadır:

21 adet otonom Milli Cumhuriyet (*republik*),

49 Vilayet (*Oblast*),

1 otonom Vilayet,

6 Bölge (*kray*),

10 otonom Bölge (*okrug*),

Vilayet statüsünde olan Moskova ve Sen Petersburg.

Moskova'daki merkezi devletle bölgelerdeki yerel idareciler arasında g paylaşımı konusunda devamlı bir e-kişme bulunmaktadır. En şiddetli olarak bu sorun Çeçenistan'la yaşanmış ve bilindiği gibi sonuçları her iki taraf içinde ağır kayıplara yolaçmıştır. Merkezi otorite yetkilileri, yerel otoritelerin merkeze itaati konusuna çok önem vermekte ve hatta 93 anayasasının konusuyla ilgili bazı maddelerinin merkezi yönetimin yetkilerinin artırılması doğrultusunda değiştirilmesini istemektedir. Yüzden fazla etnik topluluktan oluşan Rusya'da merkez ve bölgeler arasındaki iktidar ilişkileri tarih boyunca Moskova'daki yöneticileri uğraştıran en önemli sorunlardan biri olmuş ve 21. Yüzyılda da uğraştırmaya devam edecek gözükmektedir.

3. YÖNETİM şEKLİ

Aralık 1993'de referandum ile kabul edilen anayasaya göre **Rusya federatif parlamenter cumhuriyetle yönetilmektedir.** Gler ayrılığı ilkesi çerçevesinde yasama, yürütme ve yargı erklerinin bağımsız kurumlarca yerine getirilmesi anayasada belirtilmiş olup, siyasal sistem olarak **"Başkanlık sistemi"** benimsenmiştir.

Otonom Cumhuriyetler (repablik)

Adıgey, Başkurdistan, Buritay, Çeçenya, Çuvaşya, Dağıstan, Gorno-Altay, İnguşetiya, Kabardina-Balkar, Kalmukya, Kara-çay-Çerkezya, Kareliya, Khakasya, Komi, Mari-El, Mordavya, Kuzey Osetya, Saka(Yakutiya), Tataristan, Tuva, Udmurtiya

Vilayetler (oblast)

Amur, Arhangelsk, Astrahan, Belgorad, Çita, Çelyabinsk, Ye-katerinburg, İrkutsk, İvanova, Kaluga, Kamçatka, Kemerova, Kirov, Kostrama, Kurgan, Kursk, Lipetsk, Magadan, Moskova, Moskova şehri, Murmansk, Nijni-Novgorad, Novgorad, Novosibirsk, Omsk, Orel, Orenburg, Penza, Perm, Pskov, Ryazan, Rostov, Sen Petersburg, Sen Petersburg Şehri, Sakhalin, Samara, Saratov, Smolensk, Tambov, Tomsk, Tula, Tiver, tümen, Ulyanovsk, Vlademir, Volgograd, Vologda, Varonej, Yaroslavl

Otonom vilayet

Birobijan (Yahudi otonom vilayeti)

Otonom Bölgeler (okrug)

Aginski-Buryat, Çukotka, Evekkiya, Khanti-Masiya, Korya-kiya, Nenetsiya, Permiakiya, taimyriya, Ust-Orda, Yamailiya

Bölgeler (Kray)

Altay, Habarovsk, Krasnodar, Kranoyarsk, Primorski, Stavropol

A. Yürütme

93 anayasasının hükümeti atamak ve görevden almak, millet meclisini iptal etmek gibi çok geniş yetkilerle donattığı Devlet Başkanı devletin başı, anayasanın, vatandaşların özgürlük ve haklarının koruyucusu olarak “**Tam başkanlık sisteminde**” devlet başkanlarının sahip olduğu güç ve yetkilere sahiptir. Devlet Başkanı 4 yıl için doğrudan halk tarafından seçilir ve bir kişi iki dönemden fazla başkanlık görevinde bulunamaz. **Başkanlık görevi 1991’den bu yana Boris Nikoleyeviç Yeltsin tarafından yürütülmektedir. Haziran 2000’de yeni başkanlık seçimleri yapılacaktır.** Devlet başkanı Duma’nın da onayıyla başbakanı atar ve başbaka-

nın önerisiyle bakanlar kurulunu da atar. Devlet başkanı aynı zamanda ülke güvenliğini ve devletin temel politikalarını ilgilendiren konularda karar veren Güvenlik Konseyi'nin de başıdır.

Başlangıçta Başkana danışmanlık amacıyla kurulan **“Başkanlık Danışmanlığı”** sistemi zaman içerisinde Yeltsin'in yürütme içerisindeki gücünü artırma çabalarına bağlı olarak kadro olarak genişlemiş ve hükümetle beraber ciddi bir yürütme gücü haline gelmiş bulunmaktadır.

B. Yasama

Yasama gücünü kullanan parlamento iki ayrı anayasal kurum olan Duma (millet meclisi) ve Federe Meclis'den oluşmaktadır. Bizdeki Millet Meclisinin karşılığı olan Duma yarısı bağımsız bölge bazında diğer yarısı partilerin gösterdiği adaylar arasından dört senelik süre için seçilen 450 kişiden oluşmaktadır. Yeni Duma seçimleri Aralık 1999'da yapılacaktır. Federal Meclis en son Ocak 1996 tarihinde yapılan değişikliğe göre Rusya federasyonunu oluşturan 89 adet idari birimin herbirinden iki kişinin (yürütme ve yasamayı temsil üzere) katılımıyla oluşmaktadır.

C. Yargı

Ülkedeki en yüksek yargı organları Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Yüksek arbitraj konseyidir.

D. Siyasi Partiler

Şu anda Duma'da yedi siyasi parti temsil edilmektedir . Birinci parti konumunda **Gennady Zyuganov** liderliğindeki **“Komünist Parti”** bulunmaktadır. Sosyalist sisteme ve dolaşımı ile eski merkezi plan ekonomisine dönüşü savunan bu partinin meclisdeki daimi ve doğal müttefikleri ise Halkın Gücü ve Çiftçiler fraksiyonlarıdır.

Grigoriy Yavlinsky liderliğindeki **“Yablaka”** Partisi reformist, liberal görüşlere sahiptir. Bununla birlikte sosyal gü-

venlik sisteminin devamı için devlet desteğinin gerekliliğini savunmaktadır.

Reformların daha yavalatılmı bir süreçte gerçekleştirilmesini savunan liberal, zelletirmeci **“Bizim Evimiz Rusya”** partisinin lideri ise eski başbakan **Viktor ernomirdin**’dir. Bu partinin görüşleri **“Rusya Bölgeleri”** adlı politikacılar gurubu tarafından da desteklenmektedir.

“Rusya Liberal Demokrasi Partisi” ise adına rağmen aşırı milliyetçi, devletçi ve Rus İmparatorluğu zlemleri ierindedir. Bu partinin başında aşırı ıkılarıyla tanınan **Vladimir Jirinovski** bulunmaktadır.

II. BÖLÜM

TÜRKİYE-RUSYA EKONOMİK İLİŞKİLERİ

1. MEVCUT DURUM

Türkiye ile Rusya arasında geçmişi Çarlık Rusyası dönemine kadar uzanan ticari ilişkiler, yaşanan iki dünya savaşına bağlı kesintiler hariç, genelde bir taraftan Rusya'nın kendine yeterliliği esas alan Sosyalist dünya görüşüne dayalı siyasal ve ekonomi politikalarının imkan verdiği sınırlar çerçevesinde, diğer taraftan Türkiye'nin içinde bulunduğu askeri paktın Rusya'ya mal satışı ile ilgili yürürlüğe koyduğu sınırlamalar çerçevesinde standart bir düzeyde sürüp gitmekteyken yaşanan iki temel değişiklik ticaret hacmi üzerinde esaslı değişikliklere imkan tanıdı. Bu değişiklikler; 24 Ocak Kararları sonrası Türkiye'nin üretim, dış alım ve dış satım imkanlarının hızla değişmesi ile Rusya'nın siyasal ve iktisadi politikalarını değiştirmesi sonucu başlayan Rusya'nın ithalat kapasitesindeki artıştır.

Seksenli yılların sonlarından başlayarak artan bir ivmeyle başta tekstil ve deri konfeksiyon olmak üzere birçok imalat sanayi öncelikle Rusya olmak üzere eski Sovyet Cumhuriyetlerinden gelen mal taleplerini karşılamak amacıyla yeni yatırımlara giderek üretim kapasitelerini artırdılar. Özellikle İstanbul'a gelen Rusların alışverişleri için Karaköy limanının, Laleli ve Aksaraydaki otellerin etrafında binlerce işyeri

açıldı. Buralardan yapılan ihracat rakamları 10 milyar Dolarlara kadar çıktı.

İki ülke halklarının, devletler arasında herhangi bir resmi düzenleme yapılmadan kendiliğinden gerçekleştirdiği bu son derece yüksek hacimli ticaret çok çeşitli sebeplerden dolayı 1996 dan itibaren azalmaya başladı. Bunun sonucu olarak birçok Türk girişimcisi Rus pazarında satış noktaları oluşturarak talepteki daralmayı aşmaya çalıştılar.

17 Ağustos 1998 tarihinde Rus hükümetinin aldığı Rublede devalüasyon, iç ve dış borçlarda doksan gün süreyle moratoryuma gitme kararları zaten bunalımda olan Rusya ekonomisinde şok etkilere yol açtı. Kısa bir süre içerisinde rus para birimi Ruble, Dolar başta olmak üzere yabancı para birimleri karşısında dört kata varan değer kaybına uğradı. Bu durum Rusya'ya mal ihraç eden ve bunu da pek fazla uluslararası dış ticaret kurallarını uygulamadan yapan (veya yapmak zorunda kalan), ihracat alacakları genelde açık hesap olan Türk işadamlarını çok ciddi bir biçimde etkilemiştir. Rusya'dan alacaklar tahsil edilememiş, üretilen mallar satılmadığı için özellikle tekstil, ayakkabı ve deri konfeksiyon sanayinde büyük stoklar birikmiş, bu sektörlerde kapasite kullanım oranları hızla düşmüştür. Krizin başladığı tarihten bu yana başta Moskova olmak üzere Rusya'da iş yapan birçok işadamız oradaki işyerlerini kapatarak Türkiye'ye geri dönmüşlerdir.

1989'den beri özellikle Moskova'da büyük inşaat projelerini tamamlayan Enka ve onun gibi birkaç büyük firmanın dışında, Rusya'da iş yapan Türk firmalarının genel özellikleri şöyle sıralanabilir:

- genelde orta ve küçük ölçekli olmaları,
- mali yapılarının uluslararası ticaretin badirelerini atlatabilmek için yetersiz olması,
- en önemlisi de iş yaptıkları pazarın şartları ve gelişiminin doğrultuları ile ilgili ciddi bir bilgi yetersizliği içerisinde olmaları.

Devletimizin bu ülkelerle veya bu ülkelerde iş yapan işadamlarına karşı ilgisizliği de mali bünyesi zayıf, pazara ilişkin bilgi toplayıp analiz etme imkanı olmayan işletmelerin ekonomik dalgalanmalarda fazla etkilenmelerine yolaçmaktadır.

Gerçekten de kriz sonrası söylendiği gibi artık Rusya’da ticaret yapmak Ruslara mal satmak mümkün değil mi? 1990 sonrasındaki sekiz senede karşılıklı gelişen ilişkiler ve ticaret artık bir daha o eski on milyar Dolarla ifade edilen seviyelere gelemiycek mi?

Kanaatimizce Rusya’nın artık eski dışa kapalı merkezi plan ekonomisine dönmesi mümkün değildir. Belki şu anda yapılması düşünüldüğü gibi ülke yönetimindekiler merkezi otoriteyi güçlendirecek, devletin ekonomideki rolünü artıracak düzenlemelere gidebilirler. Fakat Rusya artık dış dünya ya açılmış ve ekonomik olarak da dünyayla bütünleşme yoluna girmiştir.

Belki dünya konjoktürüne veya her iki ülkenin de kendi içlerinde yaşayabilecekleri gelişmelere bağlı olarak geçici duraklamalar olabilir. Fakat uzun vadede dünyadaki globalleşme eğilimlerine bağlı olarak, Türkiye ile Rusya arasında başlayan ticari ilişkiler de artarak devam edecektir.

Şu anki tüm olumsuz görünümüne rağmen Rusya pazarı Türkiye’nin kesinlikle vazgeçmeyi bile düşünemeyeceği kadar hayati öneme sahiptir.

DIŞ TİCARET (1997 YILI)

1. RUSYA'NIN GENEL DIŞ TİCARETİ

	1997	1998 (tahmini)
İHRACATI	86,1 Milyar \$	71,6 Milyar \$
İTHALATI	53,2 Milyar \$	44,4 Milyar \$
DENGE	32,9 Milyar \$	27,2 Milyar \$
HACİM	139,3 Milyar \$	116,0 Milyar \$

RUSYA'NIN İHRACATINDA BAŞLICA ÜLKELER:

Ukrayna, Almanya, ABD, in, İsviçre

RUSYA'NIN İTHALATINDA BAŞLICA ÜLKELER :

Ukrayna, Almanya, Kazakistan, ABD, Beyaz Rusya (Belarus)

2. TÜRKİYE-RUSYA DIŞ TİCARETİ

İTHALATIMIZ	2,2 Milyar Dolar
İHRACATIMIZ	2,1 Milyar Dolar
DENGE	0,1 Milyar Dolar
HACİM	4,3 Milyar Dolar

Rusya'ya ilişkin ihracat belirtilirken, valiz ticareti olarak tanımlanan ticaretin hacmi de gözönüne alınmalıdır. Zirve yılı olarak belirtilebilecek 1997 yılı için valiz ticaretinin 10 milyar dolar düzeyinde olduğu tahmin edilmektedir.

3. TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİNDE RUSYA'NIN YERİ

TOPLAM İHRACATIMIZ İÇİNDEKİ PAYI : % 8,7

TOPLAM İTHALATIMIZ İÇİNDEKİ PAYI : % 4,7

4. RUSYA'NIN DIŞ TİCARETİNDE TÜRKİYE'NİN YERİ

TOPLAM İHRACATI İÇİNDE PAYIMIZ : % 2,3

TOPLAM İTHALATI İÇİNDE PAYIMIZ : % 3,0

TÜRKİYE-RUSYA ANLAŞMA VE PROTOKOLLER

ANLAŞMANIN ADI	İMZA TARİHİ VE YERİ	R.G. TARİH VE NO
Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anl.	25.2.1991 Ankara	31.5.1991 20887
Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anl.	15.12.1997 Ankara	-
Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	15.12.1997 Ankara	-
III. Dönem KEK Toplantısı Protokolü	7.11.1997 Ankara	1.2.1998 23245
Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	20.6.1988 Ankara	31.8.1988 19915

TÜRKİYE-RUSYA TİCARİ İLİŞKİLERİ (1000 \$)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DENGE	HACİM
1992	438.407	1.040.402	-601.331	1.478.809
1993	499.032	1.542.363	-1.043.331	2.041.395
1994	820.113	1.045.387	-225.274	1.865.500
1995	1.238.226	2.082.352	-844.126	3.320.578
1996	1.493.682	1.900.235	-406.553	3.393.917
1997	2.056.542	2.174.258	-117.716	4.230.800

TÜRKİYE’NİN RUSYA’DAN BELLİ BAŞLI İTHALAT KALEMLERİ

- Doğalgaz
- Demir-Çelik ve diğer metaller
- Hurda metaller
- Kömür
- Orman ürünleri
- Kağıt
- Sentetik esaslı iplik
- Petrol ve petrol yan ürünleri
- Ayçiçeği
- Gübre
- Muhtelif madenler ve demir cevheri
- Petrokimya ürünleri(polypropilen, polyeten, pvc vs)
- Ham deri
- Sentetik elyaflar
- Cam
- Binek arabaları ve deniz vasıtaları

TÜRKİYE’NİN RUSYA’YA BELLİ BAŞLI İHRACAT KALEMLERİ

- Tekstil ürünleri (Erkek kadın hazır konfeksiyon, iç giyim)
- Spor giyim
- Deri konfeksiyon
- Ayakkabı (suni ve tabii deriden)
- Temizlik malzemeleri
- Bisküvi, gofret, şekerleme ve çikolata
- Makarna
- Ciklet
- Ekmek katkı malzemeleri
- Alkolsüz içecekler
- İnşaat malzemeleri, nalburiye
- Mefruşat, mobilya ve dekorasyon malzemeleri
- Plastik esaslı torba, poşet, mutfak banyo gereçleri
- Bitkisel yağlar
- Yaş sebze meyva
- Narenciye
- Tütün
- Binek arabaları
- Makina ekipman

2. TÜRK İŞADAMLARI İÇİN RUSYA PAZARININ ÖNEMİ VE PAZARLAMA POLİTİKALARINA İLİŞKİN ÖNERİLER

Neden bir pazarda faaliyette bulunulacağını belirleyen en önemli husus, alternatif pazarlar ile mukayese edildiğinde diğerlerine görece fazladan sunacağı avantajlar olacaktır. Yine bir pazardan uzak durulmasını ya da gelecekteki hedefler arasına alınmasını belirleyen husus da başka pazarlara görece dezavantajlarının fazla olmasıdır. Bu noktadan bakıldığında Rusya pazarı avantajları çok fazla olan bir pazardır. Aşağıda bu avantaj ve dezavantajlardan bir kısmı yer almaktadır.

A. PAZARDAKİ DEZAVANTAJLAR:

- Bankacılık sisteminin henüz rehabilite ediliyor olması ve daha bir süre bu işin sürme ihtimali.
- Gümrüklerin henüz yeteri kadar kontrol altına alınamamış olması.
- Yabancıların güvenlik ile ilgili çekinceleri;

Güvenlik probleminin temelinde geçmişte Rusya'nın asker-polis devleti olması yatmaktadır. Devletin sistem değişikliği sebebiyle daralan ya da yeterli maddi imkana kavuşamayan kadroların güce dayalı gelir kaynakları bulmaya yönelmeleri.

Güvenlik sıkıntılarının bir başka sebebi de komunist kadroların devlete ait stratejik kaynakları eskiden beri kontrollerinde bulundurmaları ve bunlardan vazgeçmeme istekleri.

Devlet içinde kaynak kullanımına bağlı ekolleşmeler ve güç kavgaları. Doğalgaz ve petrolcüler, elektrifikasyon grubu, eski KGB ekolü, demir-çelik ekolü vb.

Yabancılar, devlete bağlı güvenlik birimleri veya eskiden güvenlik görevlisi olarak çalışmış ve batılı dev gruplarla çalışmada uyumlu özel şirketlerle çalışabilirler. Burada en

önemli ölçüt güvenlik firmasının resmi anlaşma yaparak çalışmaya hazır olup-olmadığıdır.

- Ekonomik kriz nedeniyle halkın alım gücünün düşmüş olması ve işsizliğin artmasıdır.
- Krizin körüklediği ve Yeltsin'in sürekli hasta olmasının getirdiği siyasal tedirginlik ve istikrarsızlık.
- Pazarda doğrudan dağıtım ağı kurmak istemeyenler için yeterli dağıtım ağının olmayışı.

B. PAZARDAKİ AVANTAJLAR:

- Nüfus büyüklüğü; yüz kırk milyonu aşan nüfusu ve etki alanında bulunan yaklaşık yüz elli milyonluk nüfus ile önemli bir pazardır.
- Coğrafi büyüklük; coğrafi olarak dünyanın en büyük ülkesidir.
- Doğal kaynak zenginliği; sayısız doğal kaynak için dünyanın en zengin rezervlerine sahiptir.
- Mal ve hizmet dağıtım kanallarının oturmamış olması, bu durum başlangıçta bir dezavantaj gibi gözükse de dünya devlerinin yanı sıra pazarda bulunmaya ve tutunmaya imkan vermesi bakımından önemlidir.
- Yetersiz sermaye ve iş birikimi sebebiyle yerel girişimcilerin sayısal olarak ve kapasite bakımından istenen seviyede bulunmayışları.
- Gümrüklerin düzene girmekte oluşu; taklit ve kalitesiz ürünlerin pazara girmesini zorlaştırıp, normal kalitedeki malların layık oldukları fiyatı tutturmasına imkan vereceğinden.
- Şehirli ve tüketim toplumu karakterinin hakim oluşu.
- Yeni mallar denemeye açık olmaları ve markalaşmanın henüz istenen düzeyde olmaması.
- Bir çok üretim alanı için girdi maliyetlerinin düşük olması

- Kış sezonunun uzun sürmesi nedeniyle tüketim malları ihtiyacının fazla olması ve keskin sezon değişimi nedeniyle sezonluk malzeme tüketiminin başka ülkelerden fazla olması.
- Bürokraside siyasal sisteme bağlı olarak Türkiye benzeri siyasal tercihlere dayalı kadro değişiminin fazla olmaması. Yürütmenin, tam başkanlık sistemi gereği başkanın kontrolünde olması ve yerel idarelerin de kendi düzenlemelerini yapma imkanının bulunması siyasal partilerin bürokratlar üzerindeki etkinliğini azaltarak yürütmenin sürekliliğini sağlamaktadır.
- Pazarın büyüklüğüne ve gelişmeye açık olması sebebiyle faaliyet gösteren çok sayıda Türk bankası mevcut ve bunların bir kısmı tüm bankacılık hizmetlerinde bulunabiliyor.
- Diğer ihracatçı ülkelere görece Türkiye'nin pazara yakınlığı.
- Rusya'nın iklim koşulları sebebiyle, Türkiye gibi sanayileşme ve ihracatında tarımsal ürünlerin önemli yer tuttuğu ülkelerin her dönem mal satma imkanının bulunuşu.
- Yaklaşık on yıl Rusya'ya mal satmanın getirdiği deneyim.

Rusya pazarı yabancı yatırımcılar için diğer alternatifler karşısında mukayese kabul etmez cezbedici özelliklere sahiptir. Söz konusu özellikleri kısa başlıklar halinde belirtecek olursak;

- Rusya etki alanındaki ülkelerle birlikte yaklaşık yz milyonluk bir pazardır.
- Sahip olduğu dünyanın en zengin yeraltı ve yerüstü kaynakları ile bir çok ülkeye göre avantajlı ihracat imkanına sahiptir.

- Yaşanan iktisadi sıkıntıların sonucu olarak başta tüketim malları üretimi olmak üzere endüstriyel üretimde ciddi düşüş yaşanmakta, cari yerel üretim halkın ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kalmaktadır. Bu durumun kısa vadede değişmesi imkansız olup yabancı sermayenin ithalat ve üretim faaliyetlerinin başarı şansını artırmaktadır.
- Rusya halkı pazara sunulan ürünlerle ilgili olarak yeniliğe açık batılı anlamda bir tüketim toplumdur.
- Yetmiş yıllık Sovyetler deneyimi ekonomik ve toplumsal olarak geride tamamına yakını ciddi eğitim almış, şehirli, modern bir toplum bırakmıştır.
- Krizin ekonomik hayatta olumsuz etkileri olmakla beraber olumlu sayılabilecek sonuçlar da meydana çıkarmıştır. Bunlardan en önemlisi Rublenin fiili devalüasyonu başta Moskova olmak üzere bu bölgelerde ticari faaliyetde bulunmanın maliyetleri kriz öncesine göre %50'ye varan oranlarda ucuzlamıştır.

3. İŞADAMLARIMIZIN RUSYA PAZARINDA YAPTIKLARI HATALAR

Yukarıda ana hatlarıyla yabancılar için Rusya pazarının önemini belirtmeğe çalıştık. Türk üretici ve müteşebbisleri için geline ticari ilişkilerin yoğunluğu, bir çok üreticinin büyümesini bu pazara bağlı olarak sağlaması ve alternatif pazarının bulunmayışı, coğrafi yakınlık, gelişmiş ülke pazarları standartlarında üretim aşamasına gelen firmaların henüz sayıca az olmaları ve diğer sebepler Rusya pazarında faaliyetleri yoğunlaştırma gereğini doğurmaktadır.

Ancak, gerek Rusya pazarındaki doğrudan gözlemlerimiz ve gerekse Türk üreticileri ile ilişkilerimiz sırasında, pazara bakış açısı ve faaliyetlerin şekillendirilmesi noktasında bazı ciddi hataların yapıldığını müşahade ettik.

- Son on yıllık ciddi ticaret hacminde üretim ve ticari ilişkiler daha çok karşı tarafın talebine bağlı olarak geliştiğinden pazarın derinliğini algılama noktasında özel bir gayret içinde olunmamıştır.
- Laleli'ye bağımlılık gereğinden fazla olmuş, yolcu beraberli mal hareketi şeklinde başlayan ticaretin ulaştığı hacim, Rus girişimcilerinin değişen sermaye birikimi ve diğer nedenlerle "valiz ticareti"nin düzenli ticarete dönüşümü yeterli ölçüde algılanamamıştır.
- Başlangıçta mamül açlığına dayalı olarak standart sorgulamaksızın satın alma kararını veren Rus tüketici ve aracılardan pazardaki doyuma bağlı olarak ürün kalitesi ve standartlarında ne ölçüde değişime gittikleri hissedilememiştir.
- Talebin boyutuna bağlı olarak üretim artmış olmasına rağmen mal yetiştirilemeyişi nedeniyle üreticilerin üretim kalitesi ve işletme anlayışlarını sorgulama fırsatı olmamıştır.
- Aracı konumunda Laleli, Karaköy ve diğer satış bölgelerinde bulunan firmaların pazarlamacı seçiminde aradıkları tek kıstasın Slav dillerine vakıf olmaları müşteri isteklerinin doğru anlaşılması hususunda bir engel teşkil etmiştir.
- Sözkonusu satış bölgelerini düzenli ve resmi dış ticarete yöneltme noktasında devletin gerekli adımları atmayışı da olumsuz bir etken olmuştur.
- Rusya'da satış noktası oluşturan üreticilerin ciro ve karlılık gibi kaygılarla daha çok açık pazarlardaki aracılardan işbirliğine gitmeleri de ticaretteki tıkanmanın unsurlarındandır.
- Türk üretici ve aracılmasının Rus aracılardan gittikçe ölçeği büyüyen konsinye tarzı ticarete girmiş olmaları, üretim kalitesi, pazarda doğru şekilde yer alma gibi hususları olumsuz etkilemiştir.
- Rusya'da dağıtım ağı imkanları ve ticari merkez potansiyelleri araştırılmadan sınırlı sayıda, gerekli satış tecrübesi-

ne sahip olmayan araçlarla çalışılması pazardaki değişimin anlaşılmasını engellemiştir.

- Yeni ürün ve model seçiminde Avrupa’da değişen trendleri izlemek yerine üreticilerin birbirlerini taklit etmeleri sonucu bazen ürettikleri mallar ellerinde kalmış ve üretimlerinde tıkanmalara sebep olmuştur.

4. RUSYA PAZARINA GİRMEK İSTEYEN İŞADAMLARIMIZA TAVSİYELER

Yukarıdaki özetlenen aksaklıkların sayılarını artırmak mümkündür. Ancak, Rusya pazarına mal satımında yaşanan tıkanıklıkta, sayılan aksaklıklar kadar, Rusya’da yaşanan siyasal ve iktisadi kriz ile üreticiler ve Türkiye’deki ekonomi politikaların etkili olduğunu söyleyebiliriz.

- Rusya pazarına girme kararı vermeden önce yapılması düşünülen faaliyet ile ilgili kapsamlı bir araştırmanın yapılması ve elde edilecek bilgilere göre hedefleri, bütçesi belirlenmiş bir proje hazırlanması her bakımdan hayati bir önem taşımaktadır. Böyle bir araştırmanın maliyetleri, yanlış verilen kararlarla başlanacak projelerin yol açacağı zararların yanında çok cüzi kalacaktır. Nitekim şimdiye kadar bu bölgelerde iş yapan müteşebbislerden bir çoğunun gerekli ön araştırmaları yapmaksızın ve finansal imkanlarını iyi hesaplamadan girişilen projelerden ciddi kayıplarla geri dönüş yaptıkları bilinmektedir.
- Rusya pazarının sahip olduğu büyüklük sebebiyle burayla ilgili tasarlanan tüm projelerin bu ülkenin potansiyeline uygun büyüklükte düşünülmesi gerekmektedir. Türkiye’deki üreticilerin büyük çoğunluğunun orta ve küçük ölçekli olduğu düşünüldüğünde yapılabileceklerden birisi aynı alanda faaliyet gösteren firmaların Rusya ile ilgili projelerde beraber hareket etmelerine olanak sağlayacak birlikteliklere gitmeleri olabilir. Özellikle Amerikalı ve Avrupalı devletlerin kendi KOBİ lerine uyguladığı birçok teşvik

ve garanti son zamanlarda bizim ülkemizde de uygulanmaya başlamıştır. Bu çerçevede sektörel dış ticaret şirketlerine ve yabancı ülkelerde oluşturulacak pazarlama projelerine verilecek destekten istifade edilmelidir.

- Yabancı bir ülkede uygulanacak projelerde yurtiçi projelerden farklı problem ve sıkıntılarla karşılaşılması tabii bir durumdur. Müteşebbisin projeyi bizzat yerinde sevk ve idare imkanlarından çoğu zaman mahrum olması sözkonusu olup, istenilen niteliklerde profesyonel eleman bulunamamaktadır. Pratikte çoğunlukla akrabalık bağı bulunan bir kişi ile projenin temelleri atılmakta ve yaşanan tıkanıklıklar sonucu alternatifler araştırılmakta ama çoğu zaman yanlışlıkların giderilmesi zorlaşmakta ve projeden uzaklaşmaktadır.
- Projenin yabancı ülkede realize edilmesine bağlı olarak yaşanan bir diğer sorun da resmi prosedüre ilişkin bilgi eksikliklerinin profesyonel kuruluşlarla işbirliğine gidilerek giderilmesi gereğidir. Gerek projeyi uygulayacak kişinin seçimi gerekse şirket kuruluşu, personel seçimi, alınacak izin ve ruhsatların araştırılması ve realizasyonunu kimin gerçekleştireceği baştan çözümlenmeli, işbirliğine gidecek kuruluşların fiyat politikalarından çok referansları dikkate alınmalıdır.
- Türkiye'deki üreticilerin ve müteşebbislerin Rusya pazarına ilişkin ilgileri daha ziyade pazarlamada yaşanan tıkanıklığa çözüm bulma amacına yönelik başlamakta olup, doğrusu ise yabancı bir pazarda uzun dönemli ve doğru bir şekilde bulunmanın kriterlerinin tesbit edilerek yatırım kararı verilmesidir.
- Yabancı ülkede proje yapılırken geçmişte ilişkide bulunulan bir müşterinin referans ve önerilerine gereğinden fazla itibar edilmesi genelde projenin önünü tıkamakta ancak ilgili kişinin ticari birikimi ve ufku ölçüğünde bir proje yapılabilir. Doğrusu ise başkalarının bilgi ve önerilerine açık olmakla birlikte bilgi kanallarını mümkün olduğunca

geniş ve objektif tutmaya çalışarak daha ziyade kurumsal bilgi kaynaklarına ulaşılmasıdır. Rusya pazarı diğer gelişmiş ülke pazarlarına göre her ne kadar bilgilenme açısından sıkıntılara da sahip olsa bile yine de ciddi bir çalışma ile söz ettiğimiz bilgi kanallarına ulaşmak mümkündür.

- Rusya pazarının mevcut yapısından yola çıkarak uygulanacak projeler kısa vadede ticari başarı getirebilir fakat burada gözden kaçırılmaması gereken en önemli husus mevcut yapının geçici ve değişmeye mahkum olduğudur. Bu pazarda uzun vadede, kalıcı başarılar elde edilmesi için mevcut pazar şartlarının değişim yönleri çok iyi incelenmeli ve projeler de buna göre hazırlanmalıdır.
- Rusya’da iş yapmak isteyenlerin en büyük çekincelerinden birisi olan güvenlik meselesi gerçekten de üzerinde düşünülmesi gereken ciddi bir problem teşkil etmekle beraber gerekli tedbirler alındığı takdirde çözümlenmesi mümkündür.
- Nihai olarak değinilmesi gereken bizce en önemli öneri; burada oturarak tekrar Laleli ve benzeri ticari merkezlere Rusların gelerek büyük çaplı alışverişde bulunmalarını beklemek yerine doğru olanı yapıp Rusya pazarında örgütlenme ve düzenli mal satmanın yollarını aramaktır.

III. BÖLÜM

RUSYA EKONOMİSİ

1. GENEL HATLARIYLA RUSYA EKONOMİSİ

Rusya'da yaşanmakta olan siyasal ve ekonomik krizin sebeplerini biraz olsun anlayabilmek için Rusya'nın mirascısı olduğu Sovyetler Birliğinin ilk dönemlerinden başlayarak günümüze kadar gelen ekonomi serüveninin bütününe bakmakta fayda vardır.

Birinci Dünya Savaşının etkilerinin de belirleyici olduğu 1917 Ekim devrimi, Rusya'nın Çar İkinci Petro ile başlayan Batılılaşma ve sanayileşme sürecinin yönünü değiştirmiştir. 1930 lara kadar Lenin'in önderliğindeki Komünist parti yönetimi esnek ekonomik politikalar izlemeye çalışırken dünyadaki değişen ekonomik ve siyasi konjektürün de etkisiyle Sovyetler Birliği merkezi plan ekonomisini yoğun bir şekilde uygulamaya başlamıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın etkileriyle birlikte Sovyetler Birliği savunma sanayinin ve dolayısıyla ağır sanayinin önplanda olduğu bir ekonomik kalkınma modelini benimsemiştir. Savaşın galiplerinden biri olan Sovyetler Birliği diğer önemli galip olan ABD ile girdiği dünyayı paylaşma rekabeti sebebiyle nükleer silah gücünü artırma ve uzay teknolojisi alanında ekonomik kaynaklarının kullanımını yoğunlaştırmıştır. Ülkenin sahip olduğu zengin hammadde kaynaklarının kullanımına yönelik devasa sanayi projelerinin hayata ge-

çirilmesiyle birlikte 1950 lerden itibaren senelik %10 lara varan büyüme hızları yakalanmıştır.

Savaş sonrası yıllarda güçlü bir ağır sanayi ülkesi olabilmek için gerçekleştirilen projeler sayesinde Sovyetler birliği tüm dünyada en fazla enerji, petrol, gaz, kömür, demir üreten ve kullanan ülke durumuna gelmiştir. Sözkonusu kaynakları işleyen dev ağır sanayi tesisleri kurulmuş ve ayrıca orman ürünleri sanayii de iddialı üretim alanlarından biri haline gelmiştir.

Kısa sayılacak bir zamanda elde edilen bu başarılarla rağmen 1970 lerden itibaren Sovyet merkezi plan ekonomisinde kaynak kullanımı ve organizasyonda meydana gelen aksaklıklardan dolayı sorunlar boy göstermeye başlamıştır. Özellikle ağır sanayinin lehine olan ve tüketime yönelik hafif sanayinin ihmal edildiği ekonomik büyüme politikası, enerji tüketimindeki aşırı artış ve tesislerin yeni teknolojileri kullanabilmesini engelleyen sermaye yetersizliği sistemdeki tıkanmanın ilk işaretlerini vermiştir. Bunların yanı sıra işletmelerin yönetim tarzı, yanlış istihdam politikaları ve merkezden planlamanın getirdiği aksaklıklar da sistemin sıkıntılarını artırmıştır.

Tüm bunlara rağmen Sovyet ekonomisi 1980 lerin ortalarına kadar istikrarlı bir ekonomi görünümünü korumuştur. Ülkenin ihtiyacı olan tüketim ürünleri ve makine parçaları dışardan döviz kullanarak temin edilebilmiştir. Fakat 1980 lerin ortalarında dünyada petrol fiyatlarının düşmeye başlaması ve Rusya'nın dış alımlarda kullanabileceği döviz rezervlerinin azalmasıyla kaynaklar tüketim mallarından çok makina parçalarının alımlarına kaydırılmıştır. Bu durumun sonucu olarak bazı tüketim malları için ülke çapında kuyruklar oluşmaya başlamıştır. Kuyruklarda, bir etken de hantallaşan dağıtım kanallarında meydana gelen tıkanıklıklar olmuş, çoğu zaman stratejik ve hayati yatırımların gerçekleştirildiği bölgeler tıkanıklıklardan daha fazla nasibini almıştır. Düşük verimlilik, ticari faaliyetler

İçin gerekli motivasyonun olmaması, büyük yapısal sorunlar batı ile girilen sanayileşme yarışında Rusya'nın geride kalmasına yolaçan en önemli faktörler olmuştur.

Sistemin içine girdiği tıkanıklığı aşmak için Gorbaçov'un genel sekreteri olduğu Sovyet Politbürosunun uygulamaya koymak zorunda kaldığı GLASNOST (açıklık) ve PREST-ROİKA (yeniden yapılanma) politikaları yapısal değişikliklerden ziyade, merkezi plan ve dağıtım ekonomisinde kısmi liberalleşmeyi öngörmekteydi. Bütün iyi niyetli çabalara rağmen sözkonusu politikalar 1988'lere gelindiğinde sıkıntıları daha da artırmıştı. Öyle ki Sovyetlerin gözbebeği ve vitrini olan Moskova'da dahi halk temel tüketim mallarını bulmakta zorluk çekiyor ve devlet mağazaları önünde uzun kuyruklar oluşturunuyordu. **Tüketim mallarının temininde yaşanan büyük sıkıntıların yanında mali yapının bozulması ve resmi kur politikasının reel olarak anlamını yitirmesi 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla sonuçlanan süreci başlattı.** Sovyetlerin çöküş sürecini aşağıdaki figürler yardımıyla rakamsal olarak da görmek mümkündür.

Tüm bu olumsuzlukların neticesi olarak 1991 yılında düşen gayrisafi milli hasıla ve bütçe açıklarını kapamak için devamlı para basımı sonuçta hiper enflasyona sebep olmuştur. Bunlara ilave olarak süregelen siyasi kriz Ağustos

Tablo 1986-1991 Dönemi Temel Makro Ekonomik Göstergelerdeki Değişiklikler (Bir önceki yıla göre değişiklik, %)

Ekonomik göstergeler	1986	1990	1991
Gayrisafi milli hasıla	103,5	98,4	88,9
Sanayi üretimi	104,5	99,9	92
Tüketim malları üret	98,1	107,3	99,2
Tarımsal üretim	106,7	96,4	95,5
Canlı hayvan üretimi	105,5	98,8	92,7
Sermaye yatırımı	109,2	100,1	84,5
Kargo tasımacılığı	106,6	95,7	91,4

sonunda Sovyetlerin dağılması ve Rusya federasyonu'nun yeni bir devlet olarak ortaya çıkmasına yol açtı. Artık bu tarihten itibaren eski sovyet enkazıyla bağlarını koparmaya çalışan Rusya federasyonunun pazar ekonomisine geçiş mücadelesi başlıyor.

Rusya devlet başkanı olarak idareyi elinde bulunduran Yeltsin radikal ekonomik tedbirlerin de kaçınılmaz olduğunu görmüş ve üç temel başlıkla özetlenebilecek yeni bir ekonomik politika başlatmıştır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- serbest ekonomik sisteme geçiş,
- ekonomik istikrar
- özelleştirme.

Yelsin ve ekibinin 1998 Ağustos krizine kadar olan dönem içerisinde uyguladıkları ekonomik politikalara bağlı olarak Rusya federasyonundaki iktisadi hayatın temel özellikleri aşağıdaki başlıklar halinde özetlenebilir:

- Başta küçük işletmeler olmak üzere devlete ait ticari işletmelerin tamamına yakınının özelleştirilmesi tamamlanmıştır.
- Büyük sanayi işletmeleri, gaz, petrol üretim ve pazarlama işletmeleri devlete ait kuruluşlar olmaktan çıkarılıp hisseleri blok halinde yerli ve yabancı yatırımcılara satılmıştır.
- Uygulanan ekonomik politikalar gereği devlet yeni ticari ve sanayi yatırımlara gitmekten kaçınmıştır.
- Özelleştirilen sanayi tesisleri işletme sermayesi eksikliğinden dolayı ve Sovyetler'den kalma irrasyonel yönetim alışkanları sebebiyle üretim yeteneklerini büyük oranda kaybetmiştir.
- Temel tüketim malları başta olmak üzere ihtiyaç duyulan tüm mal ve hizmetler yurt dışından ithal edilmeye başlanmıştır.

- Eski Sovyet ekonomisi döneminden kalma dış ticaret kurumlarının hantal ve işlevsiz kalarak yurtdışından artan mal talebini karşılayamamaları sonucu birçok küçük firma ve özel şahışlar ithalata başlamışlardır.
- Özellikle şahışlar yolcu beraberinde getirdikleri malları doğrudan kendileri satmışlar ve böylece yeni bir istihdam alanı oluşmuştur.
- Sovyet sisteminden devralınan perakende satış noktalarının sayıca azlığı yeni satış yerlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Küçük büfeler, açık hava pazarları ekonominin yeni ve vazgeçilmez unsurları olmuşlardır
- Başlangıçta devletin de göz yumduğu bu şahsi ithalat işlemleri zaman içerisinde ülke ihtiyaının özellikle tke-tim mallarında temel karşılayıcısı olmuşlardır.
- Dev boyutlara ulaşan küçük ölçekli yolcu beraberisi mal getirilmesi kara, deniz ve havayolu kargosu şeklinde yaygınlaşmış gümrük düzenlemeleri değişen ortama uyumlu hale getirilememiş ve devlet için büyük gelir kayıplarına yol açmıştır.
- Devletin temel döviz girdilerini oluşturan petrol, gaz, orman ürünleri, ham ve işlenmiş metal ürünleri ihracatı çıkar gruplarının eline geçmiş ve ihracat bedelleri yurtdışından getirilememiştir.
- Planlı ekonomiden miras kalan sosyal güvenlik anlayışının neticesi devletin elektrik, su, ısıtma, ulaşım, eğitim, sağlık ve temel gıda maddelerinde destekleyici ekonomi politikaları devletin kaynaklarını tüketmektedir.
- Ekonomik istikrarın temel koşulu olan vergi yasaları bir türlü yenilenememiş, eskiden kalan yasalarda iyileştirilmeler yapılmaya çalışılmıştır.

2. AĞUSTOS 1998 EKONOMİK KRİZİ

Rusya ekonomisi 1998 senesinin ilk aylarında hem iç hem de dış piyasalara umut verici sinyaller vermeye başlamıştı. 1992 den beri ilk kez ekonomi büyümeye başlamış ve bunun yanı sıra vergi reformu çalışmaları ülkenin artık ekonomik bir istikrara kavuşacağı konusunda insanları ümitlendirmişti. Fakat bu olumlu göstergelere rağmen 1998 senesinin ağustos ayının ortalarında büyük ekonomik kriz patladı. Rusya ekonomisini ve ülkenin şartlarını yakından takip eden yerli ve yabancı tüm uzmanların kriz sonrası yaptıkları değerlendirmelere göre bu krizin başlıca sebepleri şunlardır:

- **Kronik bütçe açığı ve iç – dış borç stoğunun buna bağlı olarak giderek artması.**
- **Merkez bankasınca uygulanan sıkı para politikaları sonucu aşırı değerlenen Ruble**
- **Yeterince gelişmemiş olan ve gerektiği gibi işlemeyen bankacılık sektörü**
- **Ülkedeki ekonomik faaliyetlerin yarısından fazlasının kayıtdışı yapılması ve bu yüzden devletin yeterince vergi toplayamaması.**
- **Yeltsin ve parlemonto arasındaki iktidar mücadelesinin ülkeyi daimi bir siyasi gerginlikte tutması ve bunun reform çabalarının hızını kesmesi.**
- **Asya Krizinin etkisiyle dünyada düşen hammadde fiyatlarının Rusya'nın ihracatını olumsuz etkilemesi.**
- **Yine Asya krizinden itibaren uluslararası yatırımcıların finansal yatırımlarını Rusya'dan hızla çekmeleri ülkenin döviz rezervlerini hızla eritmiş ve hazineyi yüksek faiz politikasına zorlamıştır.**

Bu genel kabul gören zaafiyetler Rus hükümetini 17 Ağustos 1998'de moratoryum ilanına mecbur etmiş ve şu kararları kamuoyuna açıklamıştır:

- daha önce açıklanmış olan bir Dolara karşılık 7,13 Ruble olan kur aralığı tavanı 9,5 Ruble'ye yükseltildi .
- Rusya'nın dış borçları için 90 günlük moratoryum ilan edildi
- Rubleye bağlı kısa vadeli hazine tahvillerinde (GKO) yeniden yapılanmaya gidileceği aımlandı.

A. Kriz Sonrası Siyasi Ortam

Ağustos 23'de Yeltsin ani bir kararla, devletin iflasını açıklayan Kriyenko ve hkmetini görevden alarak yerine eski başbakan Viktor ernomirdin'i görevlendirdi. Fakat Duma görevi devralan ernomirdin'e güvenoyu vermeyeceğini açıkladı.

11 Eylül 1998'de Yeltsin'in ilk iki turda da güvenoyu alamaayan ernomirdin'in yerine atadığı başbakan adayı Yevgeni Primakov Duma'daki ilk oylamada büyük bir çoğunluğun desteğiyle güvenoyu aldı. Meclisteki çoğunluğu oluşturan komünistlerden de Yuri Maslukov (ekonomiden sorumlu başbakan yardımcısı oldu) ve Viktor Geraşenko'yu (merkez bankası başkanı oldu) ekibine alan eski KGB Başkanı Primakov, liberal Yabloka Partisinin başkanı Yavlinsky tarafından uzlaşmacı ve saygı duyulan birisi olarak Yeltsin'e nerilmışti.

Duma'dan onayı alan Primakov serbest pazar ekonomisinin yerleştirilmesine yönelik reformlara devam edileceğini açıkladıktan sonra öncelikle yapacaklarını şöyle sıraladı:

- kamu çalışanlarının biriken maaşlarının ödenmesi,
- vergi kaçırılan firmaların sıkı takibi ve toplanan vergi miktarının artırılması
- Ülkedeki döviz piyasasının daha sıkı kontrol altına alınması,
- yerli üretim desteklenerek canlandırılması.

Ekonomiden sorunlu Başbakan Yardımcısı Yuri Maslukov da yaptığı açıklamalarda hükümetin öncelikle yapmak istediklerini şöyle sıralamıştır:

- ticari bankaların yaptıkları dvız ticaretinde devlet kontrolünün artırılması,
- KDV'nin %20 seviyesinden %15'e çekilmesi,
- Vergi mevzuatının basitleştirilerek %30 oranında kazanç vergisi konulması.

Başbakan Primakov iktidara geldiğı 1998 Eylül ayından 1999 Mayıs ayına kadar geçen sürede kendi siyasi geleceğini garanti altına alabilmek için ülkedeki siyasi elite resmi veya gayriresmi ilişkilerini yoğunlaştırmıştır. Ülkenin federatif yapısındaki bölünmelere imkan tanınmıyacağını açıklamış ve Rusya Federasyonu'nun toprak bütünlüğünü birinci öncelik olarak vurgulamıştır.

Primakov ve kabinesi yerli sanayide bir kalkınma hamlesi başlatacaklarını defalarca açıklamış olmalarına rağmen geçtiğimiz Şubat ayının yirmiikisinde Yeltsin tarafından nihai imzalanarak yürürlüğe giren 1999 bütçesinde bu amaca yönelik olarak ayrılmış kesin kaynaklar gözükmemektedir.

Farklı yönlerde resmi açıklamalarına rağmen Primakov'un ve kurmaylarının 1999 senesindeki birinci meselerinin yabancı finans kurumlarından alacakları yardım ve bunun şartları olduğı ortadadır. 1999 kesinleşmiş bütçesinde de bu sene içerisinde ödenmesi gereken 17.5 milyar Dolar civarındaki dış borçların sadece 9.5 milyar Dolarlık kısmına kaynak ayrılmış olması hükümet ve IMF arasındaki görüşmelerin ne kadar hayati olduğunu göstermektedir.

Herhangi bir yeni yardım paketi ve eski borçların yeniden yapılandırılması gerçekleşmediğı takdirde zaten dibe vurmuş olan Rus ekonomisinde çok daha ciddi sorunların ortaya çıkacağını bilen IMF ve batılı finans çevreleri şu anda bekle ve gör politikaları uygulamaktadırlar. Batılılar tarafından pek gerçekçi bulunmayan 1999 bütçesinin onaylanmasından sonra IMF ve alacaklı 19 yabancı banka ile hükümet yetkilileri arasındaki görüşmeler hızlanmış olmakla beraber şu ana kadar her iki tarafın da kabul ettiğı bir anlaşma ortaya çıkmamıştır.

Bu raporun kaleme alındığı günlerde Rusya Devlet Başkanı kendine has bir üslupla Başbakan Primakov'u görevden alarak yerine Sergey Stepashin'i görevlendirdi. Primakov'un azline gerekçe olarak öncelikle ekonomik konulardaki başarısızlık gösterilmiş olsa da, mevcut parlamento dengesi, dünya piyasalarında hammadde fiyatlarının düzeyi ile (Yeltsin tarafından baştan beri bilinen) Primakov ve ekibinin siyasal tercihleri veri olarak alındığında Rusya'nın dev sorunlarının kısa sürede çözülmesi zaten beklenilemezdi.

Primakov'un görevden alınmasına yolaçan sebepleri iki temel bölüme ayırabiliriz; Bunlardan ilki Primakov'un atandığı günlerdeki siyasal ortamın zorlamalarıdır. Yeltsin tarafından önerilen Çernomirdin'e karşı sosyalistlerin ağırlıkta olduğu Duma tarafından gösterilen reaksiyon Yeltsin'e parlamentoyu feshetme ya da başbakan adayını değiştirme dışında alternatif sunmuyordu. Bu duruma bağlı olarak Rusya devlet başkanı parlamentonun reddedemeyeceği Primakov ismini gerilimi düşürmek için başbakan olarak ilan etti. Primakov'un gereğinden fazla güç kazandığını düşündüğünü an tekrar görevden aldı.

Görevden almaya yolaçan ikinci grup sebeplere örnek olarak; Yeltsin'in güçlü başkanlık sistemi tutkusuna rağmen Primakov'un kendi yıldızını parlatmaya çalışması, Yeltsin'e karşı pozisyonunu dengeleyebilmek için parlamentonun solcularını müttefik seçmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte medyanın kazandığı güce bağlı olarak oluşan medya-siyasetçi-sermaye ilişkisini yeterince öngöremeden medyaya karşı savaş açması gösterilebilir.

Primakov ile benzer şartlarda yetişmiş ve yine benzer devlet geleneğine sahip olan Stepashin, işe bir önceki başbakanın siyasi istikametini koruyacağını ilan ederek başladı. Duma'da yaptığı konuşmada ise neredeyse Primakov'la aynı başlıkları kullanarak kuracağı hükümetin amaçları olarak şu hususları sıraladı:

- Yerli üretimin desteklenerek canlandırılması.
- Vergi kaçaklarının ve dışarıya döviz kaçışının kontrol altına alınması.
- IMF ve batılı finans çevreleri ile görüşmelerin sürdürülmesi.
- Alkollü içki üretiminin kontrol altına alınması.
- Balkanlardaki gelişmelere bağlı olarak ordunun yeterli fonksiyon icra edebilmesi için belirlenecek ihtiyaçlarının acilen giderilmesi.

B. Kriz sonrası Döviz Piyasalarının Durumu

Bir hafta önce açıklanan kararların piyasalara etkisi sonucu Ruble'nin %40'a yakın değerini yitirmesi sonucu Merkez bankası 24 Ağustosta Moskova Döviz Piyasasında (BİRJA) döviz alışverişini durdurdu. Moskova borsasında hisse senetlerinin fiyatı rekor seviyelere düştü.

Eylül ayının birinde Merkez Bankası daha önce açıkladığı 1 Dolar = 9,5 Ruble kur aralığını resmen kaldırdığını açıklayarak uyguladığı sıkı para politikalarından vazgeçerek Ruble'yi yabancı para birimleri karşısında serbest olarak dalgalanmaya bıraktığını açıkladı.

1 Eylül 1998 için resmi Dolar kurunu 1 Dolar = 10,6 Ruble olarak açıklandı. Bu karardan bir hafta sonra 9 eylülde, merkez bankası resmi Dolar kuru 1 Dolar = 20,825 Ruble iken serbest piyasada 1 Dolar karşılığında 24 Ruble isteniyordu.

Gerçek hayatta meydana gelen devalüasyon daha önceden yapılan %30 civarındaki en kötümser tahminleri bile kat kat geride bırakmış ve krizin patlak verdiği 17 Ağustos'tan 9 Eylül'e kadar üç hafta içerisinde Ruble Dolar karşısında yaklaşık iki katın üzerinde değer kaybetmişti. Eylül ayından bugüne kadar geçen süre içerisinde genellikle devletin iç ve dış borç ödemelerine bağlı olarak oynamakla beraber (gerçekten de eylül ayında birkaç günlüğüne 1 Dolar = 30 Rubleye kadar çıkan kur ay sonunda 1 Dolar = 9,5 Ruble seviyelerine

kadar gerilemişti) 5 şubat 1999 tarihinde 1 Dolar = 23,14 Ruble seviyelerinde seyrediyordu.

Yıllık bazda bakıldığında 1998’de Ruble Dolar karşısında %246 oranında Mark karşısında ise %265 oranında değeri kaybetmiştir. Sene başında 1 Dolar 5,96 Rubleye eşitken sene sonunda bu 20,62’e çıkmıştır. Yine aynı şekilde 1998 başında 1 DM=3,36 Ruble yapmaktayken sene sonuna gelindiğinde 12,34 Ruble verilerek 1 DM alınabilmekteydi.

Kriz sonrası merkez bankasının uygulamaya başladığı ihracatçıların dövizlerinin %75 ini resmi döviz borsasındaki özel ihracatçı-ithalatçı seansında bozdurmaları zorunluluğu, azalan ithalatın dövize olan talebi azaltması ve insanların artan harcamaları için tasarruf amacıyla sakladıkları dövizleri bozdurmaya başlaması gibi sebeplerden dolayı Rublenin uzun süredir Dolara karşı değerini kaybetme hızı kesilmiştir.

Bu satırların yazıldığı **12 Mart 1999** tarihinde ise merkez bankası resmi Dolar satış kuru **1 Dolar = 22,98 Ruble** olarak açıklanmıştır.

C. Krizin Rus Bankacılık Sektöründeki Sonuçları

17 Ağustos 1998’de açıklanan iç ve dış borçların dondurulması kararı sermaye yapıları zaten zayıf olan bankacılık sektörüne son öldürücü darbeyi de indirdi. Ülke çapındaki tüm bankacılık sistemi çöktü. Bankaların bir kısmı alınan moratoryum kararlarını kendilerine göre yorumluyarak tüm iç ve dış borç ödemelerini durdurdular.

Ülkenin en büyük altı bankası olan; İnkombank, SBS- Agro, Promstroy Bank, Mosbiznes Bank, Menatep ve Most Bank mevduat sahiplerinin ve ticari şirketlerin Döviz ve Ruble hesaplarındaki paraları ödemeyi durdurdular. Hükümet bunun üzerine isteyen mudilerin bu bankalardaki şahsi mevduatlarını bizdeki Ziraat Bankası’nın gördüğü işlevi gören ve toplam mevduatın % 85 ine yakın kısmını toplayan devlet bankası Siberbank’a transfer edebileceklerini ilan etti. Yal-

nız döviz hesapları ödenme tarihinde 1 Dolar = 9 Ruble olarak hesaplanacaktı.

Eylül ayında iktidarı alan Primakov hükümeti açık bir şekilde sektördeki bankaların çok büyük bir kısmının batması gerektiğini ve bunların kurtulması için hiçbirşey yapılmayacağını açıkladı. Yine aynı açıklamaya göre mali yapıları güçlü olan az sayıdaki banka ayakta kalabilecektir ve bunların yanı sıra sahip oldukları öneme binaen bazı bankalar da hükümet tarafından korumaya alınacak ve kurtarılacaktır.

Günümüze kadar geçen süre içerisinde hükümet açıkladığı kararlar doğrultusunda sektördeki likiditeyi artırmak amacıyla belirli bankaların borçlarını merkez bankasındaki paraları aracılığıyla ödemelerini sağlamıştır.

Hali hazırda genel olarak bankaların dış borç yeniden yapılandırma görüşmeleri devam etmekte ve tasarruf ve ticari hesaplarda dondurulan mevduatların sorunu çözülmeyi beklemektedir.

Rusya’da iş yapan Türk firmalarının banka işlemleri için sorunlu Rus bankaları yerine Türk bankalarını seçmelerinde büyük yarar bulunmaktadır. Bu satırların yazıldığı tarih itibari ile Moskova’da tüm bankacılık işlemlerini yapma yetkisi olan Türk bankaları şunlardır:

Finansbank, Garanti bankası, Yapı-Togo Bankası, İktisat Bankası ve Ziraat Bankası.

D. Krizin Reel Ekonomiye Etkisi

1989’dan bu yana devamlı düşen GSMH ilk defa 1997’de bir önceki seneye göre %0.4 oranında artmış ve yine aynı şekilde sanayi üretiminde %1.9 oranında artış kaydedilmişti. 1998 senesinin ilk yedi ayında da umut verdiği söylenen reel ekonomi Ağustos krizinden sonra tepetaklak olmuştur.

1998 senesinde 1997’e göre GSMH’de %4.8 oranında bir azalma meydana gelmiştir. Sanayi üretimi bir önceki sene-

ye göre %94.8 oranında tarımsal üretim ise %83.7 oranında gerçekleşmiştir.

Ülkedeki sanayi ve tüketim mallarının hareketliliğini sağlayan ticari kargo taşımacılığının hacmi 1998’de bir önceki seneye göre %3.5 oranında azalmıştır.

İthalata yönelik karayolu ticari kargosunun aynı dönemdeki düşüş oranı %28.3 olup azalan ithalatla paralellik göstermektedir.

Rusya’nın 1998 senesi BDT lkeleriyle yaptığı dış ticaret bir önceki seneye göre %15 oranında azalmış BDT dışı ülkelerle yapılan dış ticaret de bu oran %18 e çıkmıştır.

E. Krizin Tüketici Piyasalarına Etkisi

1992’den bu yana hızla artan tüketim talebi ve buna bağlı olarak gelişen tüketici piyasaları Ağustos krizinden itibaren çok ciddi bir düşüşe geçmiştir.

Krizin ilk bir aylık döneminde elindeki Rublesinin hızla azalan değerini korumak için satın almak üzere yeterli döviz bulamayan halk dayanıklı tüketim malları satan mağazaları neredeyse yağmalamış ve rafları boşaltmıştır. Doların Ruble karşısında dramatik bir şekilde azalan değeri yüzünden neredeyse duran ithalat dolayısıyla dayanıklı eşya mağazalarının sahipleri mal stoklarını yenileyebilememiş ve raflar uzun süre malsız kalmıştır.

Krizin etkisiyle duran ithalat ve çok hızlı değerini yitiren Rubleye karşı stokdaki mallarını satmak istemeyen üretici ve toptancılar yüzünden şeker, sıvı yağ, tuz temizlik malzemeleri gibi ürünlerde ciddi sıkıntılar meydana gelmiştir.

1998 in ilk yedi ayının toplamında %4 oranında artan tüketici fiyatları endeksi krizin başladığı Ağustos ayından seneye sonuna kadar %77.2 oranında artmış ve 1998 enflasyon rakamını %84.4 gibi geçen iki yıla göre oldukça yüksek bir rakama ıarmıştır.

1998 senesinin son ayı olan Aralıkta aylık bazda %11.6 olan enflasyon 1999 ocağında %8.5'a ve son olarak da geçtiğimiz Şubat ayında %4.1'e gerilemiştir. Hükümetin Rubleyi koruma amaçlı para politikaları uygulaması ve piyasadaki emisyon hacmini artıracak para basmayı bırakması enflasyonun son aylarda düşük çıkmasını izah etmek için uzmanların kullandığı açıklamalardır.

Herşeye rağmen 1999 senesi için iyimser enflasyon tahmini %85 ile %110 arasındadır.

Kriz öncesi zaten düşük olan halkın satınalma gücü kriz sonrasında çok ciddi oranlarda azalmış ve bu da tüketim mallarına olan talebi çok olumsuz yönde etkilemiştir. Halkın satınalma talebi yiyecek dışı tüketim mallarından gıda ürünlerine doğru artmıştır.

Genel olarak krizin etkisi sonucu nüfusun önemli bir kesiminin hayat standartlarında düşüş meydana gelmiş, bunun artan fiyatlar, büyüyen işsizlik ve ödenemeyen sosyal haklar ve maaşlarla birleşmesi sonucu tüketim mallarına olan talep oldukça azalmıştır.

Halk ihtiyaçlarını karşılamak üzere aldığı malların fiyatlarına kriz öncesine göre çok daha fazla önem vermektedir. Ayrıca hükümetin yürüttüğü politikaların da etkisiyle özellikle Moskova dışındaki insanların yerli mallara karşı olan ilgisi artmıştır.

F. Krizin Yabancı Sermayeli Firmalara Etkisi

Kısa vadede bankacılık sektöründeki çöküş firmaların hesaplarındaki paraların bloke olması sonucunu doğurmuştur. Fakat kısa sürede bulunan çeşitli çözümlerle bu sorun da kısmen bir rahatlama sağlanmıştır.

Özellikle kredili satış yapan firmalarda alacakların Ruble olması ve müşterilerin bunları ödeyememesi yüzünden nakit sıkıntısı yaşanmıştır.

Mal ve hizmet talebindeki düşüş firmaların iş hacimlerini

olumsuz etkilemiştir.

Ülkedeki dağıtım ağının çöküşü mal dağıtımını etkilemiştir.

Özellikle ticari faaliyetlerini ithalata dayalı olarak yürüten yabancı sermayeli firmalar düşen kar marjlarından dolayı sıkıntıya girmişlerdir.

Krizin tüm bu olumsuz etkilerine rağmen Rusya'da 1992'den beri faaliyette bulunan birçok uluslararası firma çalışmalarına devam etme kararı almışlardır. Aynı şekilde Türkiye ve dünyanın birçok ülkesinden gelip burada iş yapmaya başlamış olan sayısız küçük ve orta ölçekli firma da hala pazarın geleceğine olan inaçlarını kuvvetle korumakta olup faaliyetlerine devam etmektedirler.

G. TABLOLAR

En Fazla Yabancı Sermaye Yatırımı Alan Bölgeler						
	1997 milyon USD	% payı	1998 (ilk 9 ay) Bin USD	% payı	1993-98 milyon USD	% payı
Moskova Şehri	3.056,4	%57,31	720,9	%35,81	6.888,6	%47,40
Petersburg	98,4	%1,85	203,3	%10,10	680,6	%4,68
Moskova Vilayeti	66,1	%1,24	138,9	%6,90	846,9	%5,83
Arhangelsk Vilayeti	14,6	%0,27	9,6	%0,48	700,2	%4,82
Krasnoyarsk Bölgesi	23,1	%0,43	7,6	%0,38	447,9	%3,08
Tataristan Cumhuriyeti	17,1	%0,32	3,0	%0,15	228,3	%1,57
Magadan Vilayeti	61,6	%1,16	41,9	%2,08	223,0	%1,53
Samara Vilayeti	62,1	%1,16	50,0	%2,48	229,5	%1,58
Sahalin Vilayeti	46,9	%0,88	80,7	%4,01	237,6	%1,64
Hanti-Mansi Otonom Bölgesi	19,2	%0,36	28,2	%1,40	184,0	%1,27

1991-1998 arası sanayi üretim hacminin bir önceki yıla göre yüzdelik değişimi				
	1995	1996	1997	1998
Sanayi, toplam	96,7	96,0	102,0	94,0
Elektrik gücü	96,8	98,4	98	97,5
Fuel sektörü	99,2	98,5	100,3	97,5
Demir metalurji	109,6	97,5	101	91,9
Demir dışı met.	102,8	96,4	105	95,0
Kimya ve petro kimyasallar	107,6	92,9	102	92,5
Makina imalatı ve metal işleme	90,9	95,4	104	92,5
Kereste, ağaç işleme, kağıt ve kağıt hamuru	99,3	82,5	101	99,6
İnşaat malzemeleri ürt	92	82,7	96	94,2
Hafif sanayi	69,8	77,5	98	88,5
Gıda işleme sanayii	91,8	95,8	99	98,1

1992-1999 Arası Temel Ekonomik Göstergeler

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	
GSMH, %	-14,5	-8,7	-12,6	-4,2	-3,5	0,8	-4,6		
Sanayi üretimi, %	-18,2	-14,2	-20,9	-3	-4	1,9	-5,2	-4,3	1-2/99
Sabit yatırımlar, %	-40	-12	-27	-13	-18	-5	-6,7	-9,3	1-2/99
İşsizlik, % (dönem sonu)	4,9	5,5	7,5	8,2	9,3	9	11,8	12,4	2/99
İhracat, milyar USD	53,6	59,7	68,1	81,3	88,4	86,7	73,9	4,8	1/99
İthalat, milyar USD	43	44,3	50,5	60,9	61,5	66,9	59,5	2,9	1/99
Cari hesap, milyar USD			10,7	10	11,6	2,9	2,4		

	1996	1997	1998
GSMH (trilyon ruble)	2.256	2.675	2.670
GSMH reel artış oranı (%)	-1	0.4	-0.2
Kişi başına milli gelir (1.000 R)	1.553	1.835	1.825
Hükümet harcamaları (GSMH'nin yüzdesi)	19	18	15
Ortalama Döviz kuru (R/USD)	5,12	5,78	6.05
Dış borç (milyar USD)	120,4	123,5	134

1994-99 Arası Enflasyon Oranları

Yıl	Yıllık Toplam	Ocak	Ağustos	Aralık
1999		%8,5		
1998	%84,4	%1,5	%0,2	%11,6
1997	%11	%2,3	%-0,1	%1
1996	%21,8	%4,1	%-0,2	%1,4
1995	%131	%18	%4,6	%3
1994	%215	%22	%4	%18

Kümülatif olarak İlk 10 Yatırımcı lke

	1996		1997	
	Yüzdelik	Milyon USD	Yüzdelik	Milyon USD
Toplam	100,0	13.542,5	100,0	21.800
ABD	28,4	3.846,1	28,6	6.228
İngiltere	8,2	1.104,8	16,7	3.639
İsviçre	12,6	1.706,4	15,4	3.359
Almanya	6,6	894,1	11,6	2.536
Hollanda	8,8	1.190	3,8	837
Kıbrıs	6,6	897,7	3,3	728
İtalya	4,1	560,9	2,8	605
Avusturya	2,9	388,7	2,3	492
Fransa	-	-	1,9	408

Sektörlere Göre Yabancı Yatırım

	1996		1997	
	%	Milyon USD	%	Milyon USD
Toplam	100,0	6.506	100,0	10.500
Finans/kredi faaliyetleri	29,6	1.925	42,1	4.416
Ticari faaliyetler tanıtım, reklam, vs	23,6	1.537	16,3	1.712
Enerji sektörü	7,7	498	15,8	1.657
Gıda sanayi	11,5	747	6,2	646
Ticaret	4,7	303	4,8	509
Demirdışı madenler	2,7	173	3,2	340
Makina imalatı	2,7	177	1,9	201
Kereste	4,4	289	1,3	134
İletişim	2,8	181	1,3	134

RUSYA'NIN EKONOMİK BÖLGELERİ

Avrupa Bölgesi

Ural dağlarının batısındaki toprakların oluşturduğu ve Büyük Rusya Ovasının da içinde yer aldığı, bölüm Rusya'nın Avrupa Bölgesidir. **Bu bölge Rusya Federasyonu topraklarının sadece %25'ini kaplamasına rağmen toplam nüfusun %75'ini barındırmaktadır.** Avrupa Bölgesini sahip olduğu önem sebebiyle kendi içerisinde de 7 ayrı bölgeye ayırabiliriz:

- Kuzey Bölgesi
- Kuzey-batı Bölgesi
- Merkezi Bölge (Moskova ve etrafı)
- Volga-Viatski Bölgesi
- Kara Topraklar Bölgesi
- Volga Bölgesi
- Kuzey Kafkasya

Avrupa bölgesini oluşturan yedi ayrı bölgenin tablolar halindeki temel verileri aşağıdaki tablolardaki gibi gösterilebilir;

AVRUPA BÖLGESİ

Kuzey Bölgesi (Yüzölçümü: 1.466.000 km²; nüfus: 5.940.000)

Bölgedeki şehirler	Yeraltı kaynakları	Ana sanayiler
Arhangelsk Vologda Petrozavodsk Siktivkar	Petrol, gaz, kömür, demir cevheri ya- takları halihazırda işlenmektedir. Polimetallik cevher- ler, nadir bulunan metallar ve kayatu- zu da bulunmakta- dır.	Fosil yakıtlar ağaç ve ağaç işleme Metalurji, kimya ve petro-kimya

KuzeyBatı Bölgesi (Yüzölçümü: 196.500 km²; nüfus:8.0900.000)

Bölgedeki şehirler	Yeraltı kaynakları	Ana sanayiler
Sen Petersburg Novgorad Piskov	Yeraltı kaynakları- nın işlendiği bölge- dir. Petrol, zift, şist ve fosfor bulunmak- tadır.	Makine ve metal iş- leme sanayii Hafif sanayi

Merkez Bölge (Yüzölçümü: 485.100 km²; nüfus: 30.004.000)

Bölgedeki şehirler	Yeraltı kaynakları	Ana sanayiler
Moskova Bryansk Vladimir İvanov Kaluga Kostrama Oriol Rizan Smolensk Tiver Tula Yaroslavl	Kömür, tuz, fosfor cevheri turba	Makina imalatı metal işleme sanayi, kimya ve petro- kimya sanayii tekstil sanayi

Volga-Viatska Bölgesi (Yüzölçümü: 263.000 km²; nüfus: 8.470.000)

Bölgedeki şehirler	Yeraltı kaynakları	Ana sanayiler
Viatka	Turba yatakları	Makina imal sanayi,
Nijni Novgorad	Fosfor cevheri	Metal işleme sanayi
Yoşkar-Ola	Tuz	Hafif sanayi
Saransk		Kimya ve petro-kim-
Çeboksarı		ya sanayi
		Tekstil sanayi

Karatoprak Merkez Bölgesi (Yüzölçümü: 167.700 km²; nüfus: 7.880.000)

Bölgedeki şehirler	Yeraltı kaynakları	Ana sanayiler
Belgorad	Turba yatakları	Makina imal sanayi
Varonej	Demir cevheri	Metal işleme sanayi
Kursk	Boksit fosfor ve di-	Demir-çelik sanayi
Lipetsk	ğer metal cevherleri	Tarım sanayi kolları
Tambov	arama çalışmaları	
	sürmektedir	

Volga Bölgesi (Yüzölçümü:540.000 km²; nüfus: 16.900.000)

Bölgedeki şehirler	Yeraltı kaynakları	Ana sanayiler
Astrahan	Petrol yatakları	Makina imal sanayi
Volgograd	Doğalgaz	Metal işleme sanayi
Samara	Şist	Kimya ve petro-
Penza	Sülfür ve tuz	kimya sanayi
Saratov		Hafif sanayi
Simbirsk (Ulyanov)		Tarım sanayi kolları
Elista		
Kazan		

Kuzey Kafkasya (Yüzölçümü: 355.100 km²; nüfus: 17.670.000)

Bölgedeki şehirler	Yeraltı kaynakları	Ana sanayiler
Krasnodar	Petrol, gaz, kömür	Tarım makinaları
Stavropol	Polimetallik cevher-	imalatı
Rostov-on-Don	ler	Demir dışı metalurji
Mohaçkale	Bakır cevheri,	Hafif sanayi
Nalçık	Wolfram, molibde-	
	num	
	Civa	

Tarih boyunca Avrupa bölgesi Rusya'nın merkezi olma özelliğini korumuş, Moskova ve Sen Petersburg başta olmak üzere en önemli şehirler çarlık zamanında da, Sovyetler döneminde de hep bu bölgede yoğunlaşmıştır.

Günümüzde de Avrupa bölgesi Rusya için idari ve ekonomik merkez olma özelliğini artırarak sürdürmektedir. Rusya'daki sanayi üretiminin çok büyük kısmı bu bölgede gerçekleşmektedir.

Avrupa bölgesinin **"Kara Topraklar"** diye adlandırılan kısmında da Rusya Federasyon'un tarıma en elverişli toprakları bulunmakta ve eskiden beri ülkenin tarımsal ihtiyaçlarının büyük kısmı buradan karşılanmaktadır.

Tüm bu özelliklerinden dolayı Rusya'da yatırım yapan Türk ve diğer yabancı firmaların çok büyük bir kısmı başta Moskova olmak üzere bu bölgede yatırımlarını yoğunlaştırmışlardır.

Yaklaşık oniki milyonluk nüfusu olan Moskova şehrinin etrafında da aşağı yukarı yirmi milyonluk nüfusa sahip olan ve çoğunun nüfusu bir milyona yaklaşık birçok şehir merkezinin içinde yer aldığı Avrupa merkez bölgesi bulunmaktadır.

Bu bölgede bulunan Rızan, Tiver gibi şehirler çok eskiden beri sahip oldukları ticaret ve dağıtım merkezi olma özelliklerini Sovyet dönemi sırasında da yitirmemişler, bilakis uy-

gulan merkezi planlama ve dağıtım politikası sonucu bu alanlardaki önemleri daha da artmıştır. Özellikle yapılacak tekstil, deri konfeksiyon, ayakkabı, gıda ürünleri imalatı gibi hafif imalat sanayi ve dağıtım pazarlama yatırımları için bu bölge birçok açıdan son derece elverişlidir.

Rusya'nın halihazırda en büyük toptancı pazarlarının bulunduğu Moskova'ya yakınlıkları (150-300 km arası), kalifiye işgücünü Moskova'ya ve dünya standartlarına göre çok düşük ücretlerle istihdam edebilme şansı (1998 son ILO raporuna göre Rusya'da imalat sanayindeki bir saatlik işgücü işverene 0.96 cente malolmaktadır), tüketicilerin satınalma gücünün diğer bölgelere göre fazla olması Avrupa merkez bölgesinin ilk anda sayabileceğimiz avantajları arasındadır.

I. Ural Bölgesi (Yüzölçümü: 824.000 km²; nüfus: 20.487.000)

Bölgedeki şehirler	Yeraltı kaynakları	Ana sanayiler
Kurgan	Petrol, gaz, demir	Demir-çelik ve me-
Orenburg	cevheri, kaya tuzu	talurji
Perm	yatakları işlenmek-	Makina imalatı
Yekaterinburg	tedir.	Kimya sanayi
Çelyabinsk	Polimetallik cevher-	Madencilik
Ufa	ler	Orman sanayi
İjevsk	Nikel,boksit ve civa	
	rezervleri korun-	
	maktadır.	

Avrupa kıtası ile Asya kıtası arasında sınır olduğu kabul edilen hafif yükselti ve ormanlık Ural Sıradağlarının etrafındaki bölge Ural Bölgesi diye adlandırılmaktadır. Bu bölge, Ruslar tarafından yaklaşık ikiyüzelli sene önce ele geçirilmiş olmasına rağmen 1930 lara kadar sürgün suçlular dışında yerleşim yeri olarak pek itibar görmemiştir. Ural bölgesinin talihi, 2. Dünya savaşında Alman ordularının Moskova'ya kadar gelmesi ve bu duruma bağlı olarak Stalin'in emriyle bir-

Çok ağır sanayi tesisinin Avrupa Bölgesinden sklerek daha güvenli olduğu düşünülen bu bölgeye taşınmasıyla değişmeye balamıtır.

Günümüzde Uralların özellikle de merkez ve güney kısımlarında Rusya'nın en önemli sanayi ve madencilik tesisleri bulunmaktadır. Bölge orman ürünleri, değerli madenler, demir cevheri, petrol ve doğalgaz kaynakları açısından da çok zengindir.

Merkezi Yekaterinburg hri olan Ural bölgesi Rusya'nın Moskova'dan sonra en önemli dağıtım, aktarma ve bağlantı noktası konumundadır. Bu konumunun tabii sonucu olarak serbest piyasa ekonomisine geçilmesi ile birlikte Ural bölgesi ticari merkez vasfını kazanmaya balamı olup başta Pepsico ve CocaCola inc. olmak üzere bir çok çokuluslu grup bu bölgeye yatırımlarını yönlendirmektedir.

II. Batı Sibirya (Yzlm: 2.427.000 km2; nüfus: 15.390.000)

Bölgedeki ehirler	Yeraltı kaynakları	Ana sanayiler
Kemerova	Petrol, gaz, kömür	Yakıt ve enerji sanayi
Barnaul	ve demir yatakları	
Novosibirsk	işlenmektedir	Makina imal sanayi
Omsk		Metal işleme sanayi
Tomsk		Kimya ve petrokimya sanayi
Tümen		

Rusya'nın, batıda Uralların bitiminden doğuda Yenisey nehrine kadar uzanan kısmı Batı Sibirya Bölgesini oluşturur. Bu bölge, tüm Rusya Federasyonu'nun doğalgaz ve petrol deposu olarak da bilinmektedir. **zellikle bölgedeki Tümen oblastının kuzey kısmında ülkenin tüm petrol ve doğalgaz rezervlerinin 3/4'nden fazlası bulunmakta ve iletilmektedir.** Bu bölgenin diğer önemli merkezleri olan Kemerova,

Novosibirsk, Omsk, Tomsk, Barnaul da Tümen gibi önemli doğal kaynaklara sahip olmaları sebebiyle Sovyetlerin gurur kaynağı olarak gösterilen dev sanayi komplekslerinin kurulu bulunduğu sanayi ve teknoloji merkezleri haline gelmişlerdir.

Ayrıca Stalin'in emriyle Novosibirsk şehrinin yanında kurulan niversite şehri (*Akadem Gorodak*) Rusya'nın en önemli bilim ve araştırma merkezlerinden birisidir.

Bölgede kurulu dev sanayi kompleksleri ve doğal kaynak işletmeleri tabii olarak büyük nüfus kütlelerinin bölgeye yerleşmesine sebebiyet vermiş ve Novosibirsk gibi önemli ticari merkezler doğmuştur. Nitekim serbest piyasa ekonomisine geçişle birlikte bölge önceden beri devam ettirdiği ulaşım ve dağıtım merkezi olma vasfını pekiştirerek Rusya'nın Moskova, Sen Petersburg ve Yekaterinburg'dan sonra dördüncü büyük ticari merkezi haline gelmiştir.

III. Doğu Sibirya (Yzlm: 4.100.000 km²; nüfus: 9.200.000)

Bölgedeki şehirler	Yeraltı kaynakları	Ana sanayiler
Krasnoyarsk	Kömür yatakları	Yakıt ve enerji sanayi
İrkutsk	Ağaç rezervleri	Ağaç sanayi
ita	Su kaynakları	Madencilik (altın, wolfram, kalay, molibden, bakır)
Ulan-Ude		
Kızıl		

Doğu Sibirya bölgesi Batıda Yenisey nehrinden doğuda Yakutistan'a kadar uzanan toprakları kaplar. Bölgenin değerli maden, orman kaynakları, kömür rezervleri ile kaplı geniş toprakları aynı zamanda dünyanın en uzun ve debisi yüksek akarsularına sahiptir. **Dünyanın en büyük hidro-elektrik santralleri bu bölgede yer alır.** yzden fazla nehrin kendisine akdığđ dünyanın en derin, en büyük tatlı su rezervi olan Baykal Gölü yzlm itibariyle de Belçika'dan daha

büyüktür.

Doğu Sibirya bölgesinden Trans-Sibirya ve Baykal — Amur demiryolları geçmekte ve bölgenin ülkenin diğer kısımlarıyla olan irtibatını sağlamaktadır. **Bununla birlikte bölgenin Rusya içerisindeki coğrafi konumuna bağlı olarak ticari ilişkileri daha çok Uzakdoğu ülkeleri ve Çin ile**dir.

IV. UzakDoğu Bölgesi (Yüzölçümü: 6.200.000 km²; nüfus: 7.630.000)

Bölgedeki şehirler	Yeraltı kaynakları	Ana sanayiler
Vladivostok	Kömür,demir ve	Elmas çıkarma
Habarovsk	polimetalik cevher-	Altın, kalay, bor
Blagoveşensk	ler	madenciliği
Petropavlovsk-	Petrol ve gaz yatak-	Ormancılık
Kamçatski	ları	Balıkçılık
Magadan	Kalay,bakır,civa ve	
Yujno-Sahalinsk	magnezyum	
Yakutsk		

Rus Uzakdoğu bölgesi Doğu Sibiryanın bitimi olan Yakutistan sınırlarından başlayıp Pasifik okyanusuna kadar olan toprakları kaplar. Bu bölge yüzölçümü olarak Rusya'nın 1/3 lük bir kısmını oluşturmaktadır. Bölge merkezi Yakutistan Ovası dışında dağlıktır. **Bölge elmas gibi değerli taşlar da dahil olmak üzere her türlü yeraltı ve yerüstü zenginliğe sahip olmanın yanı sıra uzun bir kıyı şeridine ve önemli limanlara sahip olması sebebiyle Rusya'nın dış dünyaya önemli çıkış noktalarındandır.**

V. Kaliningrad Vilayeti (Yüzölçümü: 15.100 km²; nüfus: 926.400)

Bölgedeki şehirler	Yeraltı kaynakları	Ana sanayiler
Kaliningrad	Amber, kayatuzu, kömür, turba ve petrol yatakları	Makina imal sanayi Metal işleme sanayi Ağaç sanayi, selülöz sanayi Tarım

Rusya'nın anakara ile toprak bağlantısı olmayan Avrupa kıtasındaki liman şehridir. Bölge Avrupaya olan yakınlığı (özellikle Almanya'ya) ve sahip olduğu Serbest Ticaret bölgesi vasfı ile Rusya için vazgeçilmez niteliktedir.



